

УДК 027.7:[378.6:37(477)]

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2021.2\(26\).245130](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2021.2(26).245130)

Кропочева Наталія Миколаївна,

науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів
Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського
вул. М. Берлинського, 9, м. Київ, 04060, Україна

тел.: +38 (096) 503 51 45

e-mail: veritas59@i.ua

РЕПОЗИТАРІЇ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК

На основі контент-аналізу змістового наповнення репозитаріїв бібліотек-учасниць мережі освітянських бібліотек розглянуто ключові показники діяльності бібліотечних установ закладів вищої педагогічної освіти в контексті дотримання принципів відкритої науки. Наведено наукові метрики зазначених принципів, що детермінують наукові пошуки в руслі диференціації типовидового складу цифрового контенту інституційного репозитарію відповідно до наступних вимог: визначення кількісних показників наукових і навчальних матеріалів, що завантажено до сховищ; встановлення структури фондів, підфондів, тематичних колекцій та рубрик інституційних репозитаріїв; виявлення напрямів їхнього поширення в мережі Інтернет. На основі сформованої вибірки бібліотек закладів вищої освіти встановлено та наведено загальні статистичні показники типовидового складу контенту інституційних репозитаріїв. Виокремлено напрями діяльності наукових бібліотек закладів вищої педагогічної освіти в процесі удосконалення представлення в контенті користувацьких та аналітичних сервісів, що пропагуватимуть оприлюднені документи, уможливають проведення моніторингу кількості переглядів та завантажень документів у інституційних репозитаріях. Перегляд веб-сторінок інституційних репозитаріїв бібліотек підтвердив заявлене автором твердження: бібліотечні структури формують та технологічно супроводжують процес змістового формування інституційних репозитаріїв засобами розроблення тематичних електронних колекцій, розширенням бази освітніх ресурсів та фіксації результатів наукових досліджень, що знаходяться у відкритому доступі. Отже, в структурі інформаційного супроводу навчання та наукових досліджень в закладах вищої педагогічної освіти, здійснюваних бібліотечними структурами, ми спостерігаємо два інноваційних тренди: традиційні комунікаційні канали сприйняття бібліотечної інституції розширено відповідно до сучасних вимог та принципів відкритої науки, зокрема, через збільшення типовидового складу цифрового контенту та видозмінення інформаційно-аналітичного діапазону діяльності наукових бібліотек закладів вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: бібліотека закладу вищої педагогічної освіти, інституційний репозитарій, принципи відкритої науки, наукові метрики, фонди, тематичні колекції.

Постановка проблеми. Професійна комунікація фахівців у дистантному форматі в останні роки стає звичним способом спілкування у всіх сферах соціального життя. Усталене словосполучення «виклики, спричинені пандемією COVID-19» дуже часто зустрічається на сторінках наукових часописів, констатуючи появу безжалючого за своєю сутністю тренду функціонування сучасного суспільства. Звичайно, зазначені реалії торкнулися безпосередньо й роботи бібліотек закладів вищої освіти (надалі – ЗВО). Активізація дистантних форм та онлайн сервісів бібліотек закладів вищої освіти, трансформація традиційних форм інформаційного забезпечення науково-дослідницького та навчального процесів закладів вищої освіти переформатували діяльність всіх структур ЗВО, безпосередньо та опосередковано впливаючи на стимулювання та розроблення дистантних форм обслуговування, удосконалення онлайн-ових послуг та сервісів, стаючи необхідною умовою діяльності освітянських бібліотек в цифровому середовищі або, вживаючи побутову лексику, «бути завжди в цифрі».

Нова освітня філософія прискорила упровадження технологій відкритої освіти завдяки долученню до міжнародного Руху відкритого доступу до результатів наукових досліджень (Open access), що забезпечується через підтримку ініціативи відкритих архівів (Open Archives Initiative), зокрема створення інституційних репозитаріїв та відкритих журнальних платформ в університетах, надаючи можливість зробити результати наукових досліджень відкритими для широкого загалу.

Аналіз останніх досліджень. Наукові розвідки фахівців інформаційно-бібліотечної сфери останнього десятиліття досить ґрунтовно та детально висвітлюють функціонування репозитаріїв як одного із сучасних способів репрезентації освітніх та наукових досягнень закладів освіти. Насамперед, виокремимо публікації фахівців бібліотек закладів вищої освіти, що безпосередньо торкаються проблематики нашої розвідки. Так, у статті Т. Маринич серед стратегічних цілей розвитку бібліотеки Сумського державного університету названо «удосконалення цифрового контенту, інструментів та послуг, покращення віртуальних бібліотечних просторів, збільшення частки цифрових колекцій в контенті інституційного репозитарію» [9, с. 23]; в публікації І. Білозуб представлено репозитарій як один із дієвих чинників підвищення рейтингів роботи бібліотек та самих університетів [2, с. 156–171]. Одним із визначальних факторів процесу оволодіння переліком очікуваних умінь бібліотекарів в умовах інформаційного суспільства І. Лобузін вважає цифрове кураторство, спрямоване на збереження цифрових ресурсів з дотриманням основних етапів цифрових даних, серед яких автором виділено необхідність перебудови цифрових колекцій за новими стандартами [7]. В публікації Т. Луцишиної зроблено аналітичний зріз контенту інституційних репозитаріїв (надалі ІР) бібліотек університетів Львівського зонального методичного об'єднання за такими параметрами: типовий склад контенту, характеристика пошукових та навігаційних сервісів, програмне забезпечення [8]. Визначення та прогнозування технічних можливостей функціонування репозитаріїв на основі

застосування програмного забезпечення DSpace, EPrints стали предметом дослідження Л. Бакуменко [1].

Контент-аналіз електронних архівів за типами електронних документів проаналізовано в дисертаційному дослідженні В. Каїді [6, с. 118]. Виокремимо деякі публікації бібліотечних фахівців, орієнтовані на розкриття діяльності електронних архівів закладів вищої педагогічної освіти в практичному контексті, зокрема в частині розроблення та впровадження в інформаційну діяльність бібліотек репозитаріїв як однієї із вагомих складових відкритої науки. Так, особливості репозитарію ОНУ імені І. І. Мечникова охарактеризовано в науковій розвідці А. Зайченко [5].

Серед зарубіжних досліджень з питань розвитку репозитаріїв як одного із пріоритетних інструментів відкритої політики, слід виокремити наукову роботу І. Шьопфеля (Joachim Schöpfel), Д. Зендукової та О. Фатемі, в якій встановлено та простежено динаміку цитувань публікацій в журналах відкритого доступу (DOAJ) та структуру контенту репозитаріїв в країнах пострадянського простору. Порівнюючи кількісні показники заповнення репозитаріїв закладів вищої освіти в країнах Європейського Союзу, автор констатує невідповідність у термінологічній та змістовій площинах наукових підходів до принципів відкритої науки, що простежено автором на прикладі сформованих тенденцій в семантичному середовищі закладів вищої освіти країн Західної та Східної Європи [14].

Подальші наукові пошуки публікацій зарубіжних дослідників останніх років дають можливість виокремити такі напрями досліджень із проблеми розширення проблемного простору дослідження репозитаріїв: співвідношення і кореляція між цитуванням дисертацій, розміщених в репозитаріях відкритого доступу і цитуванням дисертацій, проведення порівняльних студій щодо розвитку IP як специфічного, орієнтованого на збереження інтелектуальних результатів університетської спільноти, електронного сховища, що розглядається як нова стратегія та дозволяє застосовувати системні важелі впливу для пришвидшення змін у всіх секторах університетського життя [13], розроблення та впровадження CRIS-систем як перспективного інструментарію відкритої науки, визначення особливостей його застосування [12]. В роботі С. Бісенбендер (Sophie Biesenbender), С. Петерсон (Sabrina Petersohn), Крістофа Тідіга (Christoph Thiedig) проаналізовано фактори, що сприяють або перешкоджають впровадженню інформаційних систем CRIS в науково-дослідних установах Італії, США, Нідерландів та Німеччини [17].

Мета статті. На основі вивчення цифрового контенту репозитаріїв бібліотек-учасниць мережі освітянських бібліотек закладів вищої педагогічної освіти розглянуто особливості представлення наукового доробку через кількісне співвідношення типів і видів інформаційних ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. З огляду на теоретичні та практичні напрацювання сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців в інформаційній сфері, вважаємо за необхідне окреслити принципи відкритої освіти FAIR (Findability, Accessibility, Interoperability, Reusability), що були задекларовані

на Лоренцівському семінарі (Університет Лейдена, Нідерланди) в 2014 р., та опубліковані в 2016 р. На основі розроблених принципів було визначено набір із чотирнадцяти метрик для кількісного визначення їхніх рівнів. Поняття «метрики» нами розглянуто в англійській транскрипції, що доволі швидко ввійшло у вітчизняний наукометричний тезаурус і застосовується науковцями досить часто поряд з такими поняттями: «h-індекс», «індекс Гірша», «квартиль», «процентиль» у WoS та Scopus.

В перекладі українською наведені принципи та метрики представлено таким чином (табл. 1).

Таблиця 1

Принципи та метрики відкритої науки¹

Відшукуваність (Findability)	Доступність (Accessibility)	Сумісність (Interoperability)	Багаторазовість (Reusability)
V1. Присвоєння даним (метаданим) глобально унікального й постійного ідентифікатора	D1. Дані (метадані) можна знайти за їх ідентифікатором за допомогою стандартизованого протоколу зв'язку	C1. Дані (метадані) використовують для представлення знань на формальній, доступній, загальній та широкочисельній мові	B1. Дані (метадані) мають велику кількість точних і відповідних ознак
V2. Дані описуються великою кількістю метаданих.	D1.1. Протокол відкритий, безплатний і реалізований універсально	C2. Дані (метадані) використовують лексикон, який відповідає принципам ВДСБ	B1.1. Дані (метадані) видаються з чіткою та доступною ліцензією на використання даних
V3. Дані (метадані) ресструються або індексуються в ресурсі, який достатньо легко знайти.	D1.2. Протокол передбачає процедуру автентифікації та авторизації, де це необхідно.	C3. Дані (метадані) включають кваліфіковані посилання на інші дані (метадані).	B1.2. Дані (метадані) пов'язані з їхнім походженням.
V4. Метадані вказують ідентифікатор даних.	D2. Метадані доступні навіть тоді, коли даних більше немає в наявності.		B1.3. Дані (метадані) відповідають доменним стандартам спільноти

Як бачимо, кожний принцип розкрито та конкретизовано в наведених метриках, що визначають та обумовлюють контури вже прийнятих науковою спільнотою показників (метрик) тих функціональних характеристик, запит на які скориговано дослідниками в межах наукових проектів, грантів. Одним із найбільш оперативних способів розповсюдження відомостей/даних та «віртуальної інтеграції незалежно створених і автономно підтримуваних джерел

¹ Відомості про принципи та метрики FAIR наведено за: офіц. сайт Державної науково-технічної бібліотеки України [Електронний ресурс]. URL: <https://bit.ly/3bWnJwA>. (дата звернення: 18.03.2021).

інформаційних об'єктів, насамперед, текстових документів» є відкриті архіви, а саме інституційні репозитарії, в яких розміщуються різноманітні типи наукових та навчальних документів [3, с. 8, 23].

Зауважимо, що інформаційні наукові розвідки вітчизняних дослідників у зазначеному сегменті, як правило, проводяться за такими напрямками:

- веб-сайт бібліотеки;
- інформаційні сторінки, тематичні групи, блоги в соціальних мережах (Facebook, Instagram, Telegram);
- електронна доставка документів;
- сервіс «віртуальна довідка»;
- електронний каталог (бази даних періодичних, продовжуваних видань);
- електронний архів бібліотеки (репозитарій);
- контент міжнародних баз даних та наукових видавництв (Web of Science, Scopus, EBSCO, ScienceDirect).

Серед зазначених напрямів найбільш перспективним в контексті концепції відкритої науки слід назвати репозитарії, в яких представлено найбільш повно науковий доробок фахівців, надається можливість архівувати наукові результати та забезпечувати вільний доступ до матеріалів в репозитарії. Відтак, «зелений шлях» представлено депонуванням і самоархівуванням власних праць науковців у відкритих електронних архівах (репозитаріях), що формується як три взаємозв'язані етапи: публікація → внесення її в репозитарій → вільний доступ до них. Ще одним напрямом організованого зберігання, як нами визначено, є депонування, тобто підготовлені наукові документи зберігаються в репозитарії.

Як зазначають українські дослідники, «зелений шлях» реалізації відкритого доступу до наукової інформації представлено системою репозитаріїв закладів вищої освіти, адже саме університети є найбільш значимою складовою підготовки наукової продукції. За свідченням Т. Ярошенко, І. Передерій, В. Вощенко значний сегмент публікацій українських науковців залишаються невідомими не лише світовій, а й українській академічній спільноті. Зміну зазначеної ситуації покликане запровадження інституційних репозитаріїв [11; 10, с. 35].

Розробляючи методику проведення інформетричного моніторингу інституційних репозитаріїв (нами свідомо прийнято зазначене поняття серед інших близьких за семантичними напрямками формування контенту): електронний архів, тематичний репозитарій, міжінституційний або, яке на часі стало більш вживаним, поняття «репозиторій», що може стати предметом інших досліджень міждисциплінарного спрямування.

За ініціативою відкритих архівів контент кожного з них має наступні компоненти: інформаційні об'єкти, що доступні у web-середовищі; адміністрування (менеджмент) ресурсів репозитарію; визначення менеджерами способів їхнього зберігання та рівнів доступу до контенту. Відповідно, кожен архів включає колекції інформаційних об'єктів та репозитарій метаданих (можуть створюватися

вручну або автоматично), що описують колекції зазначених інформаційних об'єктів, що входять до нього.

Для проведення вебметричного дослідження нами сформовано вибірку репозитаріїв бібліотек закладів вищої освіти, що є учасниками мережі освітянських бібліотек, діяльність яких координує Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського (надалі – ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського), науково-інформаційний та науково-методичний центр мережі освітянських бібліотек всіх рівнів і типів.

Процес дослідження розпочато з визначення на основі даних каталогу відкритого доступу (Directory of Open Access Repositories – OpenDOAR) та реєстру відкритих сховищ (Registry of Open Access Repositories – ROAR). За статистичними даними 2020 р. у ROAR зареєстровано 114 репозитаріїв закладів вищої освіти, з яких чотирнадцять сховищ належать бібліотекам-учасникам мережі освітянських бібліотек [16].

Нами представлено типи й види інформаційних ресурсів, що розроблено та оприлюднено в інституційних репозитаріях ЗВО (табл. 2).

Узагальнені відомості про комплексний пошук у репозитаріях закладів вищої педагогічної освіти здійснено за стандартизованими рубриками: «автор», «тема», «хронологічні рамки». До слова, цей чинник враховується під час вироблення навігаційної та пошукової технологій. Цифровий контент репозитаріїв ЗВПО має трьохрівневий характер, тобто ресурси згруповано за фондами, підфондами і колекціями, в структурі останніх застосовується пошук за факультетами, бібліотечними підрозділами, типами і видами ресурсів, тематичними збірками та диференціацією матеріалів за категоріями учасників освітнього процесу. Стандартизоване меню «Фонди та зібрання» розкривається і уточнюється за структурними підрозділами ЗВПО, видами і типами наукових робіт.

Змістові блоки розроблено й репрезентовано згідно з науковими та тематичними напрямками діяльності закладів вищої освіти. Хронологічна «глибина» репозитаріїв фіксується у співмірному діапазоні 1970–2021 рр.

Як бачимо, найбільші масиви наукової, навчальної інформації згенеровано в EnPUIR – IP Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова,

- *DSpace of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University* – IP Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка;
- *DSpace of Korolenko Poltava National Pedagogical University* – IP Полтавського Національного педагогічного університету імені В. Короленка;
- *Ushynsky University Repository* – Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського;
- *eSSUIR* – електронний архів Сумського державного університету (на час підготовки статті доступ до контенту обмежено);
- *DSpace JSPUI* – IP Української інженерно-педагогічної академії.

Таблиця 2

**Види інформаційних ресурсів
в контенті інституційних репозитаріїв¹**

Репозитарій бібліотеки-учасниці мережі освітнянських бібліотек закладів вищої педагогічної освіти	1	2	3	4
Репозитарій бібліотеки-учасниці мережі освітнянських бібліотек закладів вищої педагогічної освіти	Інституційний репозитарій (назва електронна адреса)	Кількість затягів	Види електронних видань в інституційному репозитарії (хронологічні рамки випуску видань)	
1. Бібліотека Бердянського державного педагогічного університету	https://dspace.bdfpu.org/ (DSpace at BSPU)	3688	Електронні версії авторефератів та дисертацій, довідкові видання, кваліфі. роботи здобувачів освіти, навчальні матеріали, наукові видання БДПУ. (1997–2021)	
2. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (1995–2020)	https://dspace.vspu.edu.ua/IrVspu	7667	Електронні версії авторефератів, дисертаційних робіт, видання бібліотеки, видання навч.-наук. ін-ту педагогіки, психології, факультети дошкільної, поч. освіти та мистецтв, іноз. мов, історії права, математики., комп. наук та технологій, прир.-геогр., фіз. вихов. і спорту, ф-ту філології і журналістики (1991–2021)	
3. Бібліотека Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка	eDSPUIR	–	У тривірневій структурі репозитарію містяться фонди за факультетами, підрозділами та типами і видами видань ун-ту: підфонди та колекції (навчальні, наукові видання, кваліфік. роботи здобув. вищої освіти). (Загальні показники не наведено через причини технічного характеру).	
4. Наукова бібліотека Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка	http://46.201.250.252/?locale-attribute=uk	1067	Електронні версії авторефератів, дисертацій, матеріали газети «Освітнянські обрії», кваліфі. випускні роботи здобувачів вищої освіти, конкурсні наукові роботи здоб. вищої освіти, навч.-метод. видання, видання бібліотеки, статті. (2003–2021)	

¹ Вибірку бібліотек закладів вищої педагогічної освіти сформовано за: Науково-інформаційна та соціокультурна діяльність провідних освітніх бібліотек – 2020 : довідник / НАПН України, ДНІПБ України ім. В. О. Сухомилинського ; [уклад.: О. Л. Гончаренко, І. І. Хемчян ; наук. ред. Л. О. Пономаренко]. Київ : б. в., 2020. 153 с.

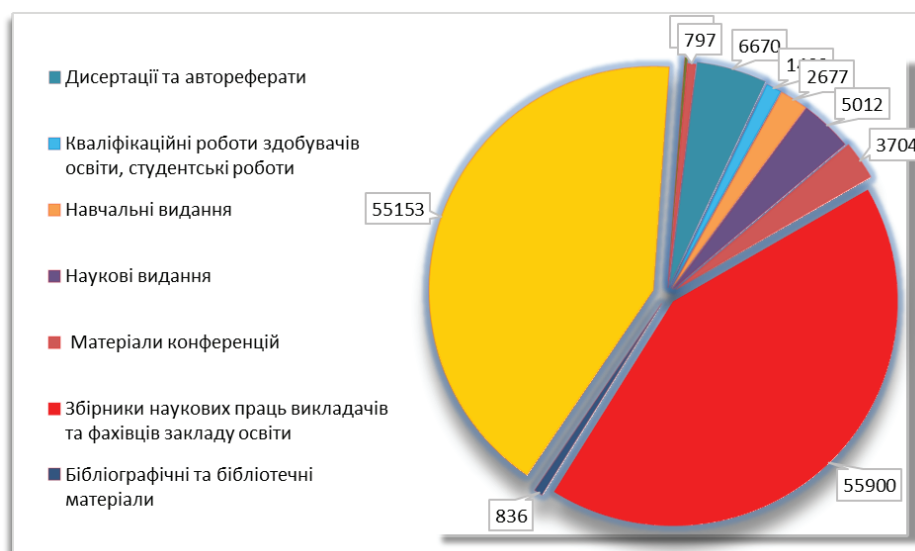
1	2	3	4
5. Бібліотека Державного вищого навчального закладу «Донецький державний педагогічний університет»	http://ddpu.edu.ua:8083/ddpu/ (репозитарій Донбас. держ. пед. ун-ту) DSpace Software	362	Збір. наук. пр. фізик.-матем. ф-ту ДДПУ, педагог. ф-ту, гуман. та економ. освіти, ф-ту почат. технол. та проф. освіти, спец. освіти, фізичного виховання, фізико-матем. освіти, філологічного ф-ту. (1998–2021)
6. Бібліотека Криворізького державного педагогічного університету	http://elibrary.kdpu.edu.ua/ (DSpace at KDPU)	4083	Електронні публікації (за факультетами), кваліфікац. (магістерські) роботи, монографії, навчально-методичні матеріали, автореферати дисертацій, дисертації, студентські (курсові) роботи. (1991–2021)
7. Репозитарій публікацій Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького	http://eprints.mfpu.org.ua/ MDRPU Repository EPrints 3	8789	Рубрики репозитарію сформовано за предм. класиф. Бібліотеки Конгресу США. Матеріали з питань філософії, історичних наук, всесвітня історія, історія Америки, суспільні науки, політології, права, освіти, музики, образ. мистецтва, мови та літератури, медицини, с/г., технології, військовій науки, бібліографічні ресурси, статті у наукометричних БД, статті в Scopus (1991–2021)
8. Наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова	http://enpuir.npu.edu.ua/?locale=uk EnPUJR	32610	Електронні версії авторефератів дисертацій, дисертації, європ. пед. студії, матеріали конференцій, міждисципл. дослідж. складних систем, Міжнар. науковий форум (часопис), матеріали часописів НПУ ім. М. Драгоманова, Наукові записки, Освітній дискурс, соціальна робота: теорія і практика, Філософія освіти; система і структура східнослов. мов, службовий фонд (1991–2021)
9. Бібліотека Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»	http://ephshetir.phdpu.edu.ua/	5497	Автореферати дисертацій, красназвачі матеріали, навч. та наук. збірники університету, наук. статті, періодичні видання, проєкти бібліотеки.

1	2	3	4
10.Бібліотека Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського	Ushynsky University Repository http://dspace.pdpu.edu.ua/	10573	Фонди «Бібліотека ун-ту Ушинського», дисертації та автореферати; матеріали за напрямками професійної підготовки: Ін-ту післядиплом. освіти та сертифікації, Навч.-наук. ін-ту фізкультури, спорту та реабілітації, соц.-гуман. фак-ту, ф-ту дошк. педагогіки та психології, іноземних мов, муз. та хореогр. освіти, муз. та хореогр. освіти, почат. освіти, фіз.-математ. освіти, філолог. фак-ту, худ.-граф. фак-ту, матеріали конференцій, семінарів, читань, наукові видання ун-ту Ушинського» (1991–2021)
11.Бібліотека імені М. А. Жовтоброха Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка	DSpace of Korolenko Poltava National Pedagogical University http://dspace.pnpu.edu.ua/	15487	Колекції «Макаренкіана», автореферати та дисертації, авторські свідчення, патенти, видання з питань бібліотечної діяльності, інші видання, мультимедійні матеріали, наукові видання, наукові праці студентів, факультетів та кафедр ун-ту (1918–2021)
12.Наукова бібліотека Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка	eSSPUIR http://repository.sspu.sumu.ua	10174	Дисертації та автореферати, матеріали конференцій, семінарів, читань; навч.-наук. ін-ту історії, права та міжнародних відносин, навч.-наук. ін-ту культури та мистецтв, педагогіки і психології, фізичної культури, матеріали наукової бібліотеки; наук. фахові видання СумДПУ, прир.-географ. ф-ту, інозем. та слов'ян. філології, фізико-математ. факультету.
13.Наукова бібліотека Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка	http://dspace.tnpu.edu.ua/	16203	Розділи: «Studia methodologica», матеріали збірників та видань ТНПУ ім. В. Гнатюка автореферати дисертацій, монографій, матеріали конференцій (1852–2021)

1	2	3	4
14. Наукова бібліотека Української інженерно-педагогічної академії	http://hero.uira.edu.ua/jsru1 (DSpace JSPUI)	6050	Фонди дисерт., та автореф.; колекції збірників наукових праць УІПА, матеріали конференцій; видання ін-ту гірн. технол., педаг. ін-ту; бібліогр. вид.; ф-тегів екон. та осв. технол., інтегр. технол., комп. техн. в упр. та навч., міжнар. осв. програм тощо (1977–2021).
15. Наукова бібліотека Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини	http://dspace.uhpu.edu.ua/jsru1/		Відсутність доступу на час проведення дослідження
16. Наукова бібліотека Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди	http://dspace.hnpu.edu.ua/ (KhNPU DSpace Media Repository)	4750	Розділи: дисерт., автореф., моногр., наук. видання ХНПУ ім. Г. С. Сковороди (ін-тів, факультетів, кафедр), матер. конференцій; бібліогр. покажч., персональні колекції (1998–2021)
17. Бібліотека Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії	http://biblio.kgra.km.ua інстит. репозит. Хмельн. Гум.-пед. академії	440	Фонди та зібрання: видання та публікації бібліотеки, видання факультетів; матеріали дисертацій. досліджень
18. Бібліотека Центрально-українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка	http://dspace.ksru.kg.ua/jsru1/ (eKSPUIR)	3434	Фонди дисертацій та авторефератів дисертацій; мат. конференцій, публікації викладачів, студентів (1992–2021)

Ми спостерігаємо, що репозитарії, незалежно від типу програмного забезпечення: DSpace, EPrints (від найбільших постачальників програм із відкритим кодом для сховищ, зокрема, DuraSpace, Fedora Commons, Lyrasis) – побудовано та представлено за двомовним (українська та англійська мови) інтерфейсом, змістовим навантаженням та статистичним модулем. Цифрові колекції регіонального, меморіального та краєзнавчого характеру досить ґрунтовно представлено в репозитаріях усіх закладів вищої освіти, що, безперечно, і було очікувано, адже історичні витoki та становлення традицій кожного університету проходить з оперттям на видатних особистостей, діяльність яких сформувала освітню, наукову, дослідницьку складові діяльності закладу вищої педагогічної освіти.

Для обґрунтування та визначення кількісних параметрів та структуризації зазначених інформаційних ресурсів, розглянемо склад документно-інформаційних потоків, введених за типовидовими та хронологічними характеристиками. Представлені кількісні показники сформовано на основі інформаційного огляду кількісних параметрів інформаційних ресурсів кожної із вісімнадцяти бібліотек закладів вищої педагогічної освіти, учасниць мережі освітянських бібліотек. На діаграмі 1 відображено кількісні параметри типового і видового діапазону зазначених ресурсів.

Діаграма 1. Кількісні показники типовидового складу контенту репозитаріїв бібліотек закладів вищої педагогічної освіти

Ранжування за кількісними параметрами дає можливість визначити найбільш великі масиви структурованих інформаційних ресурсів, серед яких назовемо наступні групи документів (за ступенем їх кількісного зростання):

- збірники наукових праць викладачів закладів вищої освіти;
- навчальні видання;
- кваліфікаційні роботи здобувачів освіти;
- бібліотечні та бібліографічні видання бібліотек;
- матеріали конференції.

Діяльність бібліотечних установ ЗВО, фахівці яких здійснюють адміністрування щодо наповнення, упорядкування даних, реєстрації користувачів, продукування бібліографічних, реферативних та аналітичних документів, окрім інформаційного навантаження, генерують напрями створення інформаційного контенту освітнього та науково-дослідницького характеру, розширюючи діапазон видового складу публікацій та удосконалюючи розроблення аналітичних та користувацьких сервісів репозитарію, розглянуто як одну із вагомих складових наукового іміджу закладу вищої педагогічної освіти.

Наведені кількісні показники представлено як один із аргументів щодо візуалізації наявного сформованого тренду, що вже розглядається як один із потужних інструментів відкритої науки на основі принципів відшукуваності, доступності, сумісності, багаторазовості. Практично всі бібліотеки закладів освіти надають можливість здійснювати пошук за фондами, підфондами, колекціями, назвами, ключовими словами, датами. Тобто цей перелік має зрозумілий та доступний для різних цільових груп широкий діапазон інструментів наукової комунікації з різнорідними інформаційними запитами, що за потреби можна зберегти; відображенням.

Розглядаючи діяльність бібліотек-учасниць мережі освітянських бібліотек в контексті проведення поточної роботи щодо архівування та самоархівування матеріалів наукової, науково-дослідницької діяльності викладачів, аспірантів, студентів, слід звернути увагу на дві важливі складові процесу накопичення – збереження – відтворення наукового доробку дослідників.

Висновки. Узагальнюючи результати нашої розвідки за типовидовими та кількісними показниками цифрового контенту репозитаріїв закладів вищої педагогічної освіти, можемо сформулювати наступні підсумки.

По-перше, більшість репозитаріїв бібліотек закладів вищої педагогічної освіти долучаються до руху за відкриту освіту, що декларується наявністю профілю репозитарію в (ROAR) та знаходяться у довіднику репозитаріїв відкритого доступу (DOAR).

Представлені відомості про типовидовий склад цифрового контенту ІР означає активізацію діяльності наукових бібліотек в частині організації та наповнення інституційних репозитаріїв, що значно впливає на підвищення рейтингу наукових публікацій професорсько-викладацького та студентського складу, адже за запитом в Google Scholar найбільша кількість релевантних пошуку результатів буде представлено інформаційно-документними ресурсами ІР.

По-друге, типовидовий склад цифрового контенту ІР орієнтується на зберігання результатів наукової, освітньої та навчальної діяльності університету,

насамперед, це стосується наукових звітів, матеріалів конференцій, робочих навчальних програм, звітів про проходження педагогічної практики, навчальних та методичних посібників, методичних рекомендацій, фото, аудіо- відеоматеріалів, результатів фундаментальних і прикладних наукових досліджень (авторефератів дисертацій, монографій тощо). Другим важливим чинником структури інституційних репозитаріїв є інтеграційні зв'язки наукового та навчального сегментів структурних блоків у розділі «Наукові зібрання», тобто прослідковується зв'язок факультетів та кафедр, відображається активність та якість наукової діяльності структурних підрозділів ЗВО; у розділі «Персоналії» відображено науковий доробок кожного науковця факультету, кафедри відповідно до кількості публікацій у кожного науковця, а значить, показано поточний рейтинг його науково-дослідницької діяльності.

По-третє, пошукові та навігаційні можливості інституційних репозитаріїв надають змогу забезпечити доступ до навчальних матеріалів, результатів наукових досліджень, до цифрових колекцій, збільшити та розширити цільові групи користувачів, збільшити кількість переглядів та завантажень документів у репозитаріях.

По-четверте, студенти (здобувачі першого і другого рівнів вищої освіти) долучаються до ознайомлення з матеріалами досліджень інших викладачів і студентів, поповнення репозитарію власними науковими матеріалами. Окрім того, формування навичок «самоархівування» результатів науково-дослідницької діяльності сприяє виробленню власної самостійної, нескопійованої інформації, оволодінню навичками власного авторського стилю, що продукується шляхом виконання реферативних, курсових, дипломних робіт, есе, наукових праць, презентаційних напрацювань – що слід розглядати як значущу складову наукового становлення майбутнього молодого науковця.

Список використаної літератури

1. *Бакуменко Л. Г.* Репозитарії бібліотек вищих навчальних закладів України: принципи організації корпоративної взаємодії : дис. ... канд. соц. комунікацій : 27.00.03 / Л. Г. Бакуменко ; Харків. держ. акад. культури. – Харків, 2013. – 236 с.
2. *Беззуб І.* Інституційний репозитарій закладу вищої освіти як інструмент відкритої освіти / І. Беззуб // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. – 2019. – Вип. 53. – С. 156–171.
3. Використання електронних відкритих систем для інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень : словник-довідник / упоряд.: О. М. Спірін [та ін.]. – Вид. 2-е, випр. та допов. – Київ : Компрінт, 2019. – 76 с.
4. Державна науково-технічна бібліотека України [Електронний ресурс] : офіц. сайт / Держ. наук.-техн. б-ка України. – Електрон. дані. – Україна, 2020. – Режим доступу : <https://bit.ly/3EfENC6> (дата звернення: 18.03.2021). – Загол. з екрана.
5. *Зайченко А. В.* Репозитарій відкритого доступу – архів наукової інформації ОНУ імені І. І. Мечникова / А. В. Зайченко // *Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство*. – 2010. – Т. 15, вип. 21. – С. 205–210.
6. *Каїди В. В.* Електронні видання як об'єкт комплектування фондів бібліотек України : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / В. В. Каїди ; Харків. держ. акад. культури. – Харків, 2014. – 297 с.
7. *Лобузіт І.* Цифрові бібліотекарі доби е-науки та семантичних веб-технологій / І. Лобузіт // *Бібл. вісн.* – 2019. – № 6 (254). – С. 18–25.

8. Луцишина Т. Інституційний репозитарій як перспективна форма наукової та освітньої комунікації у вищому навчальному закладі / Т. Луцишина // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. – 2015. – Вип. 42. – С. 567–574.
9. Маринич Т. Теоретичні та прикладні аспекти стратегічного менеджменту бібліотеки / Т. Маринич // *Стратегії розвитку бібліотек: від ідеї до втілення : матеріали 2-ї Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 6–9 жовт. 2020 р.) / Наук.-техн. б-ка ім. Г. І. Денисенка*. – 2020. – С. 23.
10. Передерій І. Інституційний репозитарій як конструктивна модель організації відкритого доступу до інформації / І. Передерій, В. Вощенко // *Вісн. Кн. Палати*. – 2016. – № 12. – С. 34–38.
11. Ярошенко Т. Зелений шлях відкритого доступу. Репозитарії та їх роль у науковій комунікації: перші двадцять років / Т. Ярошенко // *Бібл. вісн.* – 2014. – № 5. – С. 3–10.
12. Adewumi A. O. Institutional repositories: features, architecture, design and implementation technologies [Electronic resource] / A. O. Adewumi, N. A. Ikhu-Omoregbe // *Journal of Computing*. – 2010. – Vol. 2, iss. 8. – Available at: <https://cutt.ly/qQnpY37> (accessed 15.04.2021).
13. Ferreras-Fernández T. Providing open access to PhD theses: visibility and citation benefits / T. Ferreras-Fernández, F. García-Peñalvo, J. A. Merlo-Vega, H. Martín-Rodero // *Program: electronic library and information systems*. – 2016. – Vol. 50, iss. 4. – P. 399–416.
14. Schöpfel J. Electronic theses and dissertations in CRIS / J. Schöpfel, D. Zendulkova, O. Fatemi. *Electronic theses and dissertations in CRIS* // *Procedia Computer Science*. – 2014. – Vol. 33. – P. 110–117.
15. Megahed M. M. Literature Review in Institutional Repositories of Electronic Theses and Dissertations / M. M. Megahed // *International Journal of Library and Information Sciences*. – 2021. – Vol. 8, iss. 1. – P. 368–422.
16. Registry of Open Access Repositories [Electronic resource] : [official site]. – Electronic data. – [USA, 2021]. – Access mode: <https://bit.ly/30DpRaa> (last access: 17.05.2021). – Title from the screen.
17. Biesenbender S. Using Current Research Information Systems (CRIS) to showcase national and institutional research (potential): research information systems in the context of Open Science / S. Biesenbender, S. Peter-son, Ch. Thiedig // *Procedia Computer Science*. – 2019. – Vol. 146. – P. 142–155.

References

- [1]. Bakumenko L. H. *Repozytariyi bibliotek vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrayiny: pryntsyypy orhanizatsiyi korporatyvnoyi vzayemodiyi [Repositories of libraries of higher educational institutions of Ukraine: principles of organization of corporate interaction]*. Kharkiv, 2013, 236 p.
- [2]. Bezzub I. Instytutsiynny repozytoriy zakladu vyshchoyi osvity yak instrument vidkrytoyi osvity [Institutional repository of higher education institution as an instrument of open education]. *Nauk. pratsi Nats. bib-ky Ukrayiny im. V. I. Vernadskoho [Academic Papers of Vernadsky National Library of Ukraine]*. 2019, vol. 53, pp. 156–171.
- [3]. *Vykorystannya elektronnykh vidkrytykh system dlya informatsiyno-analitychnoy pidtrymky pedahohichnykh doslidzen : slovnyk-dovidnyk [The use of electronic open systems for information and analytical support of pedagogical research: a dictionary] : dictionary-reference book*. Kyiv, 2019, 76 p.
- [4]. *Derzhavnoi naukovo-tekhnichnoi biblioteki Ukrayiny [The State Scientific and Technical Library of Ukraine : official site]*. Available at: <https://bit.ly/3EfEHC6> (accessed 18.03.2021).
- [5]. Zaychenko A. V. Repozytariy vidkrytoho dostupu – arkhiv naukovoyi informatsiyi ONU imeni I. I. Mechnykova [Open access repository - archive of scientific information of ONU named after II Mechnikov]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Seriya : Bibliotekoznavstvo, bibliografichne znannya, bibliografichne znannya [Bulletin of the Odessa National University. Series: Bibliothecology, bibliographic knowledge, bibliographic knowledge]*. 2010, vol. 15, iss. 21, pp. 205–210.
- [6]. Kayidi V. V. *Elektronni vydannya yak obyekt komplektuvannya fondiv bibliotek Ukrayiny [Electronic publications as an object of acquisition of libraries of Ukraine]*. Kharkiv, 2014, 297 p.
- [7]. Lobuzin I. Tsyfrovi bibliotekari doby e-nauky ta semantychnykh veb-tekhnologiy [Digital librarians of the e-science and semantic web technologies era]. *Bibliotekchny visnyk [The Library Bulletin]*. 2019, no. 6 (254), pp. 18–25.
- [8]. Lutsyshyna T. Instytutsiynny repozytariy yak perspektyvna forma naukovoyi ta osvitynoyi komunikatsiyi u vyshchomu navchalnomu zakladi [Institutional repository as a promising form of scientific and educational communication in higher education]. *Nauk. pratsi Nats. bib-ky Ukrayiny im. V. I. Vernadskoho [Academic Papers of Vernadsky National Library of Ukraine]*. 2015, vol. 42, pp. 567–574.
- [9]. Marynych T. *Teoretychni ta prykladni aspekty stratehichnoho menedzhmentu biblioteki. Stratehiyi rozvytku bibliotek: vid ideyi do vtilennya [Theoretical and applied aspects of strategic management of the library. Strategies of library development: from idea to implementation]*

Strategies for library development: from idea to implementation] : materialy II Mizhnar.nauk.-prakt. konf. 6–9 zhovt. 2020 r., m. Kyiv [materials of the II International scientific-practical. conf. October 6-9. 2020, Kyiv]. Kyiv, 52 p.

- [10]. Perederiy I., Voshchenko V. Instytutsiynny repozytariy yak konstruktivna model orhanizatsiyi vidkrytoho dostupu do informatsiyi [Institutional repository as a constructive model of organization of open access to information.]. *Visn. Kyzhkovoyi Palaty [Bulletin of the Book Chamber]*. 2016, no. 12, pp. 34–38.
- [11]. Yaroshenko T. Zelenyy shlyakh vidkrytoho dostupu. Repozytariy ta yikh rol u naukoviy komunikatsiyi: pershi dvadtsyat rokiv [Repositories and their role in scientific communication: the first twenty years]. *Bibliotechnyy visnyk [The Library Bulletin]*. 2014, no. 5, pp. 3–10.
- [12]. Adewumi A. O. Ikhu-Omoregbe N. A. Institutional repositories: features, architecture, design and implementation technologies, *Journal of Computing*. 2010, vol. 2, no. 8. Available at: <https://cutt.ly/qQmPy37> (accessed 15.04.2021).
- [13]. Ferreras-Fernández T., García-Peñalvo F., Merlo-Vega José A., Martín-Rodero H. Providing open access to PhD theses: visibility and citation benefits. *Program: electronic library and information systems*. 2016, vol. 50, iss. 4, pp. 399–416.
- [14]. Schöpfell J., Zendulkova D., Fatemi O. Electronic theses and dissertations in CRIS. *Procedia Computer Science*. 2014, vol. 33, pp. 110–117.
- [15]. Megahed M. M. Literature Review in Institutional Repositories of Electronic Theses and Dissertations. *International Journal of Library and Information Sciences*. 2021, vol. 8, iss. 1, pp. 368–422.
- [16]. Registry of Open Access Repositories. Available at: <https://bit.ly/30DpRaa> (access: 17.05.2021).
- [17]. Biesenbender S., Petersohn S., Thiedig Ch. Using Current Research Information Systems (CRIS) to showcase national and institutional research (potential): research information systems in the context of Open Science. *Procedia Computer Science*. 2019, vol. 146, pp. 142–155.

Надійшла 22.06.2021 р.

Kropocheva N. M.,

Research Officer of department of scientific and educational information resources
V. Sukhomlynskyi State Scientific Pedagogical Library of Ukraine,
9 M. Berlynskoho St., Kyiv, 04060, Ukraine
tel.: +38 (096) 503 51 45
e-mail: veritas59@i.ua

**REPOSITORIES OF HIGHER PEDAGOGICAL
EDUCATION INSTITUTIONS:
NEW OPPORTUNITIES FOR SCIENTIFIC LIBRARIES**

Summary

On the basis of the content analysis of substantial filling of repositories of participating libraries of network of educational libraries, key indicators of activity of library institutions of institutions of the higher pedagogical education in the context of respect for the principles of open science are considered. Scientific metrics of the above principles are given, determining scientific searches in line with differentiation of the typical composition of the institutional repository digital content in accordance with the following requirements: determination of quantitative indicators of scientific and educational materials loaded into repositories; Establishing the structure of funds, sub-funds, thematic collections and institutional repositories; Identification of their distribution on the Internet. On the basis of the established sample of libraries of higher educational institutions, general statistical indicators of the typical content of institutional repositories are established and presented. The

activities of scientific libraries of higher educational institutions in the process of improving the presentation of user and analytical services in the content, which will promote published documents, will make it possible to monitor the number of views and downloads of documents in institutional repositories. Viewing the web pages of institutional repositories of libraries confirmed the author's statement: library structures form and technologically accompany the process of meaningful formation of institutional repositories by means of developing thematic electronic collections, expanding the base of educational resources and recording the results of scientific research in the public domain. So, in the structure of information support for training and scientific research in institutions of higher pedagogical education carried out by library structures, we observe two innovative trends: traditional communication channels of perception of the library institution are expanded in accordance with modern requirements and principles of open science, in particular, through an increase in the typical composition of digital content and a modification of the information and analytical range of activities of scientific libraries of institutions of higher pedagogical education.

Keywords: library of institution of higher pedagogical world, institutional repository, principles of open science, scientific metrics, foundations, thematic collections.